

نوشتن و خواندن گزارش داوری

ارند بایر

یک مرحله مهم در فرایند انتشار مقاله پژوهشی، «داوری» است. وقتی یک پژوهشگر جوان (محقق پسادکتری یا عضو تازه‌وارد هیئت علمی) با درخواستی از یک مجله علمی برای داوری یک مقاله روبه‌رو می‌شود چگونه باید عمل کند؟ چه نکاتی را در نوشتن گزارش داوری به کار بگیرد؟ و در سوی دیگر قضیه، وقتی پژوهشگر جوانی که مقاله‌ای به یک مجله ارسال کرده نظر داور را درباره آن مقاله دریافت می‌کند چه برخوردی باید با آن داشته باشد؟ مقاله زیر، به قلم ارند بایر، استاد ریاضیات دانشگاه ادینبورو و ویراستار چند مجله وابسته به انجمن ریاضی لندن (London Mathematical Society)، حاوی رهنمودهای مفیدی در این زمینه است.

مقاله شروع شود و به دنبال آن، پیشنهادهایی با ذکر جزئیات برای تصحیحات و اصلاحات بدهد.

۱. این روزها اغلب کافی نیست که داور بنویسد: «من این مقاله را برای انتشار در مجله X توصیه می‌کنم.» امروز بسیار بیشتر از ۵ یا ۱۰ سال قبل، مقاله نوشته می‌شود. در نتیجه، حتی مجله‌هایی که رتبه بالایی در رتبه‌بندی مجلات علمی ندارند، تعداد مقالاتی که دریافت می‌کنند بسیار بیشتر از تعدادی است که می‌توانند بپذیرند و مجبورند دست به گزینش بزنند. شما در مقام داور شاید شناختی از سطح مجله X داشته باشید، ولی ممکن است تعداد مقاله‌های روی هم تلنبار شده مجله X اخیراً با چنان سرعتی افزایش یافته باشد که ویراستاران مجله تصمیم گرفته باشند از این پس بسیار گزینشی‌تر عمل کنند. پس باید بکوشید به ویراستاران کمک کنید که واقعاً بفهمند مقاله مورد نظر تا چه حد قوی و غنی است. چطور این کار را انجام بدهید؟ یک کار مفید این است که نتایج مقاله را به زبان خودتان خلاصه کنید (به‌خصوص اگر مقدمه مقاله از عهده این کار بر نیامده باشد). این نتایج دقیقاً چه چیزی به کارهای قبلی

شما برای اولین بار یک درخواست داوری دریافت می‌کنید، و نمی‌دانید چه کنید، یا چندتایی گزارش داوری نوشته‌اید و نمی‌دانید آن گزارش‌ها مفیدند یا نه. من در اینجا چند نکته و نظر در این باره مطرح می‌کنم که مبتنی است بر تجربیات خودم به عنوان نویسنده مقاله، داور، و در سال‌های اخیر، ویراستار مجله.

ولی قبل از هر چیز خواهش می‌کنم که به چنین درخواستی حتماً پاسخ بدهید. من ویراستار مجله‌ای نمی‌شناسم که اگر مؤدبان به او پاسخ رد بدهید، یا از تاریخ مقرر برای ارائه گزارش کمی عدول کنید، ناراحت شود. اما در این امر، هیچ چیز زیانبارتر از پاسخ ندادن نیست.

گزارش داوری به چند منظور نوشته می‌شود. این گزارش قرار است به ویراستاران مجله — که بعضی از آنها ممکن است در مبحث مورد نظر تخصصی داشته باشند و بعضی نداشته باشند — کمک کند که تصمیم به پذیرش یا رد مقاله بگیرند. در گزارش قرار است درستی نتایج و اثبات‌ها بررسی شود و تصحیحات لازم و اصلاحات ارزشمند برای بهبود مقاله ذکر شود، و مهمتر از همه اینکه، بازخوردی به نویسنده مقاله باشد. گزارش داوری باید با یکی دو پاراگراف در شرح مزایای

می‌افزایند؟ (قضیه‌ای درباره‌ی گراف‌هایی با حداکثر ۲۱ رأس اگر قبلاً حکم مشابه برای ۲۰ رأس ثابت شده باشد چندان جاذبه‌ای ندارد). چه پرسش‌های طبیعی وجود دارند که مقاله نتوانسته به آنها پاسخ بدهد؟ آیا مقاله حاوی حکمی است که دیگران در انتظار آن بوده‌اند، یا دیگران سعی کرده‌اند آن را ثابت کنند؟ روش‌های به‌کار رفته تا چه حد تازگی دارند؟ آیا این روش‌ها یا نتایج را دیگران به کار خواهند برد؟ آیا محتوای مقاله سرآغاز پیشرفت جدیدی است، یا برنامه‌ای درازمدت را بالاخره با یک پاسخ کامل به پایان رسانده است؟ این مقاله استحقاق انتشار در چه مجلات دیگری را دارد؟ همواره به یاد داشته باشید که یک مقاله به دلایل مختلفی می‌تواند ارزشمند باشد: ممکن است ایده‌ی جدیدی را مطرح کرده باشد، یا لم تکنیکی مهمی در آن ثابت شده باشد که اقدامات قبلی برای اثبات آن لم ناموفق بوده است، یا ارتباط ساده ولی تازه‌ای بین دو حوزه متفاوت ریاضیات در آن مطرح شده باشد. در داوری، گشاده‌نظر و همه‌جانبه‌نگر باشید.

۲. به نظر من شما باید نظرات خود را با این فرض بنویسید که هم ویراستاران مجله و هم نویسنده یا نویسندگان مقاله آن را می‌خوانند، و با این تصور که گویی نویسنده هویت شما را می‌شناسد، منظوم از شناسایی هویت، معنای لفظی آن نیست — نویسندگان معمولاً به هویت داوران پی نمی‌برند و حدس‌هایی هم که زده می‌شود اغلب غلط از آب در می‌آیند. و منظوم این نیست که از انتقاد کردن واهمه داشته باشید. بلکه می‌خواهم بگویم که باید هم در توصیف نقاط ضعف و هم در توصیف نقاط قوت مقاله، منصف باشید. اگر گزارش داوری برای آنچه که مقاله به مطالب موجود افزوده ارزش قائل شود مورد قدردانی نویسنده قرار می‌گیرد حتی اگر قضاوت کلی منجر به رد شدن مقاله گردد. چنین بازخورد مبسوطی حتی ممکن است انگیزه‌بخش‌تر از عبارات تحسین‌آمیز غلیظ از جانب داوری باشد که به نظر می‌رسد مقاله را سرسری خوانده است.

۳. منظور از کادری با عنوان «ملاحظات خطابه به ویراستاران» چیست؟ من [در مقام ویراستار مجله] از آن مطالب این کادر استفاده می‌کنم که به شناسایی بیشتر شما کمک کند یا حاوی پیشنهاد شما برای انتخاب داوران دیگر باشد.

۴. از پیش داوری بپرهیزید. در این باره بسیار می‌توان گفت ولی بگذارید خلاصه‌وار بگویم که: «چنان بنویسید که گویی نویسنده را کاملاً می‌شناسید.» بنا به تجربه من، هیچ پیش داوری شدیدتر

از پیش داوری علیه نویسنده‌ای که او را نمی‌شناسیم نیست.

۵. گزارش داوری لزومی ندارد که کامل باشد. اگر به نظر شما اثبات یک لم غلط است، می‌توانید فقط همین را بگویید. اگر معلوم شود که چیزی را خوب نفهمیده‌اید، شما احتمالاً تنها خواننده‌ای نخواهید بود که دچار بدفهمی می‌شود. اگر نمی‌توانید یک استدلال را درک کنید از نویسنده مقاله بخواهید آن را توضیح دهد.

۶. کار خود را به ارائه پیشنهادهایی که به اصلاحات واقعی و روشن بیانجامد محدود کنید. گزارش داوری محل تبلیغ نظرات شخصی درباره‌ی فلان نشانه‌ی سجاوندی یا راه صحیح اثبات یک لم استاندارد نیست.

۷. حدود مسئولیت شما در بررسی صحت نتایج و اثبات‌ها چیست؟ در این باره نظرات متفاوتی وجود دارد. مسئولیت نهایی درستی مطالب همیشه با نویسنده مقاله است ولی در عین حال، داوران باید سعی کنند در مورد درستی محتوای مقاله قانع شوند، و به بررسی خطاهای ممکن بپردازند.

۸. مقاله بد نوشته شده است؟ مسلماً مفید است که شما پیشنهادهای سازنده‌ای برای اصلاح آن ارائه کنید، و نویسنده مقاله و ویراستاران مجله قدردان تلاش شما خواهند بود — به‌خصوص اگر نویسنده نسبتاً تازه‌کار باشد. ولی اگر نحوه شرح و بیان نویسنده نیاز به اصلاحات عمده‌ای دارد، در توصیه به رد کردن مقاله عجله نکنید و پیشنهادهای خود را برای بهسازی نوشتار مطرح سازید. اگر خواندن مقاله برای شما خیلی سخت باشد، برای بسیاری از خوانندگان هم همانقدر سخت خواهد بود. قبولاندن استاندارد برای نحوه شرح و بیان، بخشی از نقش شما به عنوان داور است.

خواندن گزارش داوری

حالا به طرف دیگر قضیه بپردازیم. شما بالاخره در پاسخ مقاله‌ای که برای مجله‌ای فرستاده‌اید جوابی دریافت می‌کنید. حالا چه باید بکنید؟ اول توجه کنید که تلاش برای حدس زدن هویت داور فایده‌ای ندارد و حدستان اغلب اشتباه از آب درمی‌آید.

مهم این است که هر یک از تذکرات داور را جدی بگیرید. برای خود من بارها پیش آمده که مقاله‌هایم پس از اعمال پیشنهادها داور خیلی بهتر شده‌اند در حالی که آن پیشنهادها در ابتدا برایم قانع کننده نبوده است. تصحیح پیشنهادی داور در مورد یک لم در نظر شما معقول

هم او تنها خواننده‌ای نباشد که در مورد آن نتایج دچار بدفهمی می‌شود. شما قبل از ارسال مقاله به مجله‌ای دیگر، احتمالاً باید (دست‌کم) مقدمه آن را بازنویسی کنید.

ولی شما اعتراض دارید؛ داور واقعاً آنقدر دچار اشتباه شده که می‌خواهید پاسخ خشمگینانه‌ای به ویراستاران بدهید؟ نه! این کار را نکنید! چنین ایمیلی نفرستید! اگر یکی دو روز بعد همچنان فکر می‌کنید داور در بسیاری موارد به طور عینی مرتکب خطا شده و به وضوح برداشت نامصفانه‌ای از مقاله شما ارائه کرده، در چنین حالتی، که امیدوارم استثنایی باشد، خوب است ایمیل مؤدبانه و دوستانه‌ای خطاب به ویراستاران بفرستید و نظر خودتان را تشریح کنید (متن ایمیل را قبل از ارسال، از نظر یک همکار یا استاد ارشدی که طرف مشورت شماست بگذرانید).

• **Arend Bager**, *Writing, and reading, referee reports*, Notices, Amer. Math. Soc. **66** (2019), 363-364.

نیست؟ خوب، داور احتمالاً بیش از هر خواننده‌ای روی آن لم وقت صرف کرده است. اگر او نتوانسته از آن سر در بیاورد، دیگران هم چه بسا نتوانند. با این حال، داور هم ممکن است اشتباه کند (بند ۵ در بالا را ببینید). و خوب است مؤدبانه درباره اشتباهش توضیح دهید. ولی معمولاً بهتر است شرح آن مطلب در مقاله را نیز واضح‌تر کنید؛ و همیشه از جروبحث با داور بپرهیزید.

ممکن است ویراستاران مقاله شما را رد کرده باشند. چه خوب است که گزارش داور را هم فرستاده باشند (بند ۲ را ببینید). که به شما کمک می‌کند تا دلیل تصمیم آنها را بفهمید. در نظر داشته باشید که این فرایند به هر حال ناکامل است — بسیاری از مجلات مجبورند گزینه‌ی‌تری از آنچه شما انتظار داشته‌اید عمل کنند (بند ۱ را ببینید). و تلاش برای هر چه کامل‌تر کردن مقاله ممکن است به منابع بسیار زیادی نیاز داشته باشد و فرایند را حتی کند کند. ولی گاهی گزارش داور واقعاً عصبانی‌کننده است؛ شاید او کلاً حکم‌های اصلی مقاله را خوب نفهمیده باشد. خُب، این منصفانه نیست! در عین حال، شاید

